

életesemény, amely szorosan nem köthető az iskolához, nem mutat szignifikáns eltérést, amely azt jelenti, hogy nincs különbség a többi, vizsgálat alá vont életesemények bekövetkezéne átlagos időpontjában.

2. táblázat

	Volt-e Ön valaha külföldön tanulni?	N	Mean	Sig	Különbség
Önállóan nyári utazást szervezni	nem	2125	18,18	,691	Nincs
	igen	124	18,07	,717	
Akkor jönni-menni, amikor akar	nem	3199	16,45	,037	Van
	igen	143	16,83	,039	
Elköltözni a szülői házból, függetlenül élni	nem	1130	20,59	,072	Nincs
	igen	58	19,83	,044	
Szexuális tapasztalatokat szerezni	nem	2679	16,93	,019	Van
	igen	123	17,33	,027	
Az első szakmai végzettséget megszerezni	nem	2166	18,44	,000	Van
	igen	104	19,72	,000	
Először apa/anya lenni	nem	776	21,96	,196	Nincs
	igen	17	22,96	,148	
Először teljes állást vállalni	nem	2018	19,41	,000	Van
	igen	87	21,25	,000	
Először önálló, saját lakásba költözni	nem	738	22,60	,666	Nincs
	igen	33	22,84	,640	
Először önállóan szórakozni menni	nem	3493	15,76	,930	Nincs
	igen	152	15,77	,939	
Eldönteni, milyen foglalkozása, szakmája lesz	nem	3046	15,44	,121	Nincs
	igen	131	15,78	,145	
Először komoly párkapcsolatot kialakítani	nem	2434	18,19	,274	Nincs
	igen	115	18,44	,303	
Állandó partnerrel együtt élni	nem	1370	20,41	,067	Nincs
	igen	60	21,11	,051	
Befejezni tanulmányait	nem	1451	19,04	,000	Van
	igen	46	22,27	,000	

Összességében megállapítható, hogy a külföldön történő tanulás nagymértékben meghatározott a tanuló szocio-demográfiai helyzete által. Az életesemények és értékek tekintetében nagy különbség nem mutatkozik, azonban az önálló életvitel megtapasztalása, a más kultúrák megismerése, a nyelvtudás, a kialakított kapcsolatok olyan előnyökhöz juttatják a külföldön tanulókat, amelyek szinte behozhatatlan előnyt jelentenek számukra, a csak itthoni képzésben résztvevőkkel szemben.

Tarnay István

A tanítójelöltek szabadidős tevékenységei

Kutatásunk célja, hogy a tanítójelöltek tanítási-tanulási folyamatának, magatartásuk, személyiségvonásaik alakításának-alakulásának folyamatában az értékítéleteik, életmódjuk összetevőjeként számon tartott szabadidős tevékenységeit megismerjük és értékeljük a szocio-ökonómiai jellemzők tükrében.

A szabadidő eltöltésének a módjai

Arra voltunk kíváncsiak, hogy: a tanítójelöltek a szabadidejükben milyen tevékenységeket kedvelnek a legjobban, és milyen szociális és gazdasági háttérrel érkeznek a főiskolára.

Feltételeztük, hogy a tanítójelöltek szabadidős tevékenységeire jellemző lehet az értelmiségi létet reprezentáló kulturális tevékenységek előtérbe helyezése, valamint azt is, hogy nem a legkedvezőbb szocio-ökonómiai háttérrel rendelkeznek, szabadidős tevékenységeikben mégis tükröződnek az értelmiségi létforma elemei.

A kutatás módszere

A kérdőíves anketát a fent meghatározott szempontok figyelembevételével kézenfekvő módszerként adódott. A kérdőíveket úgy szerkesztettük meg, hogy tartalmazták a szocio-ökonómiai háttér meghatározásához szükséges kérdéseket, a szabadidő eltöltésének a módjairól, valamint a sport iránti attitűdökről érdeklődő kérdéseket is. Tisztában vagyunk azzal, hogy a kérdőíves módszer sok esetben a kérdező behatárolt gondolatait tükrözik. Ezért igyekeztünk lehetőség szerint nyitott kérdéseket alkalmazni és így a válaszadásokat sokszínűségükben bemutatni, és kevésbé befolyásolni. Az így összeállított kérdőíveket a tanítóképző intézmények hallgatóihoz juttattuk el a testnevelési tanszékek vezetőinek, oktatóinak a segítségével. A postán elküldött és a kitöltés után visszakapott értékelhető kérdőívek adatait dolgoztuk fel.

A hallgatók által kitöltött kérdőívek adatait kódoltuk, kategorizáltuk, majd rögzítettük. A feldolgozást Microsoft Excel valamint az SPSS 10.0 program segítségével végeztük.

A hallgatói minta kiválasztásánál a Magyarországon tanítóképzést is folytató intézmények nappali tagozaton tanuló hallgatóinak alapsokaságából indultunk ki.¹ A képző intézmények testnevelési tanszékei segítettek az adatok pontosításában. Mivel a képzés tanítási-tanulási folyamata alatt bekövetkezett változásokról szerettünk volna képet kapni, azért a bemenő első évfolyam és a kimenetet képező végzős negyedik évfolyam hallgatói alkották a másik csoportot a mintán belül.

A vizsgálatban részt vevő csoportok létszámának megállapítására 10 százalékos mintát vettünk. Ennek alapján küldtük ki a megfelelő mennyiségű kérdőívet minden tanítóképző főiskolára. (A testnevelési tanszékek végezték a szervezési munkát.) A visszakapott és értékelhető kérdőívek alapján 7,5 és 8 százalékos mintával (369 kérdőív) dolgoztunk.

A vizsgálat eredményei

A kérdőívben hat helyet biztosítottunk a válaszadók számára legkedvesebb szabadidő eltöltési módoknak a beírására, mégpedig kedveltségi rangsorba állítva. Ennek alapján a válaszadók maguk választották ki és írták be azt a hat szabadidős tevékenységet, amelyek számukra a legkedvesebbek, a tevékenységeket rangsorolták.

A kódolásnál a rangsorolás alapján az egyes tevékenységek pontértékeket kaptak, amelyek a válaszadók értékítéletét fejezik ki. Ezáltal kaptuk meg a szabadidős tevékenységeknek a kedveltség és gyakoriság alapján számított skáláját, amelyet az 1. ábrán mutatunk be.

A legmagasabb pontértéket a sportolási tevékenységek kapták. Ez a tény örvendetes még akkor is, ha a tevékenység intenzitásáról és időtartamáról nem kaptunk valódi képet. Tehát a tevékenység élettani értékét nem tudjuk biztosan megítélni. Annak örülnünk igazán, hogy a hallgatók értékítélete pozitív a sporttevékenységek iránt.

¹ Magyar Statisztikai Évkönyv 2000. KSH, Budapest.

1. ábra: A szabadidő eltöltésének módjának rangsora

Az olvasás nagyon kevés pontértékkel lemaradva a második helyen áll. Arról nincsenek adataink, hogy milyen irodalmat olvasnak szívesen, de az értékskálán elfoglalt előkelő hely azt bizonyítja, hogy a képzésen belül irányítani lehet/kell az ízlésvilágot ezen a területen.

A barátokkal töltött idő nagy hányadot tesz ki a szabadidőből. Ennek a korosztálynak nagyon fontos, hogy a baráti körrel megbeszélje, megvitassa problémáit. Sok tevékenység választásában fontos szerepe van a barátoktól szerzett információknak.

A szórakozás és a zenehallgatás kategóriái is szinte azonos értéket képviselnek. A szórakozás kategóriájában a diszkó jellegű zenés szórakozóhely a meghatározó. Ennél a korosztálynál ez nem meglepő, hiszen az ő értékrendjükbe illik igazán, és valójában ezt a fiatal réteget célozza meg a szórakoztató iparnak ez az ága.

A TV nézés csak ezek után következik, ami örvendetes dolognak mondható.

Az alvás viszonylag magas értéket képvisel, ami számunkra meglepő. Sokan napközben több órát alszanak. A szöveges indoklásban több helyen olvasható, hogy szükségét érzik a délelőtti „hajtás” után – ez a főiskolán eltöltött időt jelenti – a pihenésnek és az alvásnak.

A mozi és a színház látogatása sajnálatos módon nagyon háttérbe szorult. E két szabadidő eltöltési mód közül is a mozi a döntő. Nem az igények hiánya a felelős ennek a helyzetnek a kialakulásáért, hanem sokkal inkább a lehetőségek hiánya ott, ahol a képzés színhelyén nincs színház. A másik ok lehet a családok anyagi helyzete, hiszen a színházjegyek ára magas, és a költségek itt még magukban foglalják az útiköltségeket is. Ezt a művelődési területet népszerűsíteni kellene a képző intézményekben, hiszen első generációs értelmiségi csoportról van szó.

Az Internet használata nagyon csekély, ami megdöbbentő és elkésérítő. A 21. század elején szinte hihetetlen ez a lemaradás ezen a területen. Az okok egyik részét a hallgatók családi háttere, annak anyagi lehetőségei adhatják. Ma Magyarországon a lakosság széles rétegei nem engedhetik meg maguknak az Internet használatát! Az okok másik része pedig

a felsőoktatási intézmények szűk anyagi lehetőségeiben kereshető, ami sajnos hátráltató tényező nemcsak ezen a területen.

A kreatív tevékenységek kategóriába soroltuk a zenélést, a valamilyen hangszerezen való játékot, a rajzolást, és a festést is. Többen említették, hogy időnként verset is írnak. Ezek azt mutatják, hogy a tanítóképzés igen széles skálán mozgó műveltségi területeket ölel fel.

A tanítóképzős hallgatók szabadidő eltöltésének a módjai a feltételezéseknek megfeleltek, mert valóban előkelő helyet vívtak ki azok a tevékenységi formák, amelyek az értelmiségi csoportba sorolható foglalkozásokra jellemzőek. Az olvasás, a zenehallgatás, a sportolás előtérbe kerülése igazolja ezt.

Ez a vizsgálati eredmény érdekes lehet, ha a középiskolai tanulók Monitor ill. PISA tudásfelmérő vizsgálatainak lehangoló eredményeire gondolunk. Ezek arra a megállapításra jutottak, hogy az iskolai teljesítményeket nagy mértékben befolyásolja a tanulók családjainak szociális, gazdasági helyzete, valamint a tanulók lakóhelyének közigazgatási szintje is.²

Az állandó lakóhely szerinti hallgatói megoszlás

1. táblázat: Lakóhely jellege

	Hallgatók (%)
Budapest	3
Megyeszékhely	17
Nagyobb város >19 ezer lakos	11
Kisváros < 19 ezer lakos	36
Község, falu	33
Összesen	100

A tanítóképzésben tanuló hallgatói létszám megközelítőleg kétharmada kistélepüléseken él. Az ott élő emberek kultúrájával, mentalitásával érzékelik a főiskolára.

Köztudott, hogy nem a legjobb tanulók jelentkeznek ide, mert a bekerülés viszonylag alacsony pontszámmal is lehetséges. Szóbeli interjúk alapján és a jelentkezési lapok adataiból az is kiderült, hogy a bejutott hallgatók között vannak olyanok, akik nem az első helyen jelölték a tanítóképző főiskolát, hanem a más felsőoktatási intézménybe történt sikertelen felvételi eredmények után mintegy kényszer megoldásként kerültek a tanítóképzőbe. Az is nyomon követhető, hogy egyre több hallgató érkezik szakközépiskolai érettségivel, akiknek a humán tárgyak tanulásánál adódnak gondjaik a követelmények teljesítése során.

A település jellegéből következhethet az is, hogy a vidéki kötődéssel diplomát szerzett értelmiségiek szívesen mennek vissza a lakóhelyükre, vagy ahhoz hasonló településekre munkát vállalni.

Az apa foglalkozása

A szociokulturális helyzet a továbbtanulás szándékát, irányát is befolyásolja, amelynek mutatója lehet – sok más összetevővel együtt – a szülők foglalkozása is. Ám mivel ezek

² Báthory, Z. (2002): Változó értékek, változó feladatok. A PISA 2000 vizsgálat néhány oktatáspolitikai konzekvenciája. *Új Pedagógiai Szemle*, 2002. október. 19. old.; Vári, P. és munkatársai (2002): Gyorsjelentés a PISA 2000 vizsgálatról. *Új Pedagógiai Szemle*, 2002. január, 38–65. old.

alacsony illetve magas szintjei többnyire együtt járnak, elegendő egyet – például az apa iskolai végzettségét – kiragadni közülük, és ezzel végezni az elemzést.³

Azt gondoltuk, hogy nem sokan fogják beírni az édesapa foglalkozását, hiszen személyiségi joga mindenkinek hogy ezt nyilvánosságra hozza-e, vagy nem: a kérdezettek 88,6 százaléka beírta ezt az adatot.

2. táblázat: Apa foglalkozása

	Hallgatók (%)
Szakmunkás	44
Értelmiségi	21
Vállalkozó	11
Nyugdíjas és rokkant nyugdíjas	11
Közép vezető, fehér galléros alk.	9
Munkanélküli	3
Elhunyt	2
Összesen	100

Az apa foglalkozása alapján a szakmunkás kategória adja a minta 44 százalékát. Magas a nyugdíjas és rokkant nyugdíjasok aránya. A munkanélküli 3 százalék és az árván maradt családok 2 százaléka lehangoló. Ezeket összeadva 60 százalékos arányt kapunk: ezeket az apai foglalkozásokat jelölő hallgatók első generációs diplomások lesznek.

A vállalkozót megjelölők tekintetében nem tudunk foglalkozásra vonatkozó biztos megállapításokat tenni.

A középvezető, fehér galléros alkalmazott kategória 7 százalékot képvisel, akiknél szintén fennállhat a lehetőség, hogy diplomával rendelkezzenek. Ide sorolhatók a műszakvezető, a boltvezető, raktárvezető foglalkozások, ahol is-is alapon lehetséges a diploma.

Az értelmiségi apák aránya 21 százalék. A legtöbben az orvos, pedagógus és mérnök foglalkozásokat írták be. A községekben megfigyelhető, hogy ha a családban van pedagógus, akkor a gyermekek pályaválasztásánál is megjelenik a pedagógus hivatás. A tanító szak nem a legnépszerűbb a továbbtanulási ranglistákon, de a kistelepüléseken élők szemében mégis bizonyos társadalmi elismertséget jelent.

A családok állandó lakóhelye és társadalmi státusa alapján megállapítható, hogy nagy többségük (kb. 70 százalék) kevés jövedelemmel rendelkezik, ezért a rendelkezésre álló szabadidő jelentős részét a jövedelem kiegészítésére fordítják. A korábban hároméves főiskolai képzés is befolyásolta a tanítóképző főiskola (vagy bármely más főiskola) választását ennél a kedvezőtlen anyagi helyzetben levő rétegnél.

A vizsgálat eredménye nem meglepő, hiszen a tanítóság korábban is döntő módon az alulról fölfelé igyekvők rétegeiből verbuválódott. 1898-ban szervezett tanügyi kongresszuson (ISCHE Conference) hangzott el az amerikai helyzetet ismertetve: „A tipikus tanítók a társadalom alsóbb rétegeiből származtak, a munkásosztályból kerültek ki, vagy éppen az eke szarva mellől érkeztek a pályára. Ez a tendencia még a 20. század folyamán is érvényesült, csak éppen maguk a társadalmak középosztályosodtak el, és most már a középosztály alsó- és felső rétegeiből érkeztek nagyobb számban a pályára. A szakma elnőiesedésével is javult a réteggösszetétel; a nők általában a férfiaknál magasabb társadalmi rétegekből kerültek ki”.⁴

3 Andor Mihály (1999): Az iskolákon át vezető út. *Új Pedagógiai Szemle*, október 3–18. old.

4 Nagy, M. (1994): Tanári szakma és professzionalizálódás. OKI, Budapest. 12. old.

A hallgatók jelenlegi lakóhelye

Kíváncsiak voltunk arra, hogy a nem helybeliek hogyan oldják meg tanuló éveik alatt lakhatási problémáikat. Feltételeztük, hogy a kollégiumi férőhelyek arányának a szűkülése miatt növekszik a napi bejárást vállalók és az albérletben élők száma.

3. táblázat: A hallgatók lakhelye a főiskolás évek alatt (százalék)

Helyi lakos	20
Bejáró, mindennap ingázó	27
Albérletes	13
Kollégista	40
Összesen	100

Az lenne a kívánatos, hogy minél több diák kollégiumban lakhatna. Az utóbbi években azonban a hallgatóknak évről évre nagyobb hányada esik el ettől a lehetőségtől.

A bejáró- ingázó életmód a rendelkezésre álló szabadidő túlnyomó részét leköti. Az utazás feltételei sem megfelelőek. Jellemző a zsúfoltság, a pályaudvarok elhanyagolt állapota és a téli idő beköszöntével a tömegközlekedési eszközök késése. Ennek az időnek a hasznos eltöltése a tanulás, a művelődés szempontjából kompenzációt jelenthetne a hátrányos helyzet javításában az arra rászorulóknak.

Összefoglalás és javaslatok

A tanítóképző főiskolákra a társadalmi hierarchia középrétegéből, annak is az alsó szintjéről jönnek a hallgatók, vagyis többségében, megközelítőleg 70 százalékban első generációs diplomások lesznek. Tiszteletre méltó ezeknek a családoknak az igénye és erőfeszítése, amit gyermekeik tanítása érdekében kifejtenek. Az iskolán kívüli oktatási formák, amelyeket a szakirodalom a második iskola kifejezéssel illet, a gyakorlatban úgy elterjedtek, hogy az alacsonyabb jövedelmű családok is természetesnek tartják az általuk nyújtott többlettudás megfizetését. Ez azért szükséges, mert: „Az önkormányzatok számos helyen tovább limitálják az alapiskolai szolgáltatásokat és arra törekednek, hogy a lehető legkisebb ráfordítással oldják meg a képzési feladatokat”.⁵ Úgy véljük, hogy ezek a családok a gyermekeik továbbtanulását igénylik és a tanulás értéként jelenik meg az életükben, hiszen már a középiskolai szelekción is túljutottak és a gyermekek felsőoktatásban történő továbbtanulását is fontosnak tartják.

Az általunk vizsgált mintánál mind az állandó lakóhely közigazgatási besorolása szerint, mind a hallgatók családjainak szocio-ökonómiai helyzete alapján a hátrányos helyzet dominál. A kedvelt szabadidő eltöltési módok vizsgálata alapján mégis azt a megállapítást tehetjük, hogy jellemző az értelmiségi létformához kötődő tevékenységek preferálása.

A képzés hatékonyságának a növelése érdekében úgy kellene tervezni a leendő munkájuk és a képesítési követelményekben megfogalmazott elvárások szerint alakítsuk. Úgy véljük, hogy a felsőoktatás integrációja során a nagy egyetemeken mintájára – és a költség-kímélés érdekében – történő tanulásszervezés nem igazán kedvez a tanítójelöltek hatékony képzésének. Nagyobb arányt kellene biztosítani a kiscsoportos, kontakt foglalkozásokra, főképpen az ún. készségtárgyaknál (vizuális nevelés, ének-zene, testnevelés).

⁵ Gazsó, F. (2001): Mit tehet az iskola? *Educatio*, tizedik évfolyam negyedik szám. 639. old.

Ezek a foglalkozások tanórán kívüli lehetőségekben is megjelenhetnek, hiszen vizsgálatunkban is bebizonyosodott, hogy nyitott és érdeklődő fiatalokról van szó, akik viszonylag mostoha szociális, gazdasági, és települési környezetből érkeznek a főiskolákra. Ennek a hátránynak a kompenzálása a képző intézményeknek és azoknak a városi önkormányzatoknak a közös feladata lenne, ahol a képző intézmények elhelyezkednek.

Sebőkéné Lóczi Márta

Hallgatók idő-felhasználási mintázatai

A vizsgálat célja, a Regionális Egyetem Kutatócsoport¹ által 2003-ban, a „Partium” területén elvégzett kérdőíves vizsgálat eredményeit a hallgatók idő-felhasználásának szempontjából elemezze, kiemelje a kiugró értékeket és a legfontosabb sajátosságokat, valamint megpróbálja feltárni az ezek mögött meghúzódó magyarázatokat. A kutatásban hangsúlyt kapnak a demográfiai változók bevonásán kívül az egyetemisták-főiskolások életét leginkább meghatározó keretek (pl. az egyetemek karonkénti bontása) is. A kutatás megpróbálja feltérképezni azt, hogy a felsőoktatás nyújtotta kötöttségek és szabadságok rendszerén belül a diákok különböző csoportjai hogyan alakítják idő-felhasználásukat.

A hallgatók életmódja, életritmusa jelentősen eltér a társadalom átlagos jellemzőitől. Ennek oka nem csak abban keresendő, hogy a populáció társadalmi háttere, értékrendje partikulárisnak tekinthető, hanem abban is, hogy a diákévek teljesen eltérő kötöttségeket követelnek az egyéntől, valamint nagyobb szabadságot biztosítanak a lehetséges tevékenységi körök kiválasztásakor és megvalósításakor. A kötött tevékenységek rendszere is átrendeződik (a tanulás például ebbe a kategóriába kerül, míg más populáció esetében ez a szabadidőben és a kötetlenül végzett tevékenységek közé sorolható), vagy kevésbé hangsúlyosan jelenik meg (pl. munka szerepe). A szórakozás, a társas élet és a rekreáció az egyetemisták életében dominánsabb részt képez. A populáció idő-felhasználását fokozottabban jellemzik az értelmiségre jellemző attitűdök (önképzés, készségfejlesztés, változatos szabadidős attitűdök), hiszen az egyetemisták-főiskolások között felülreprezentáltak az ilyen családi háttérrel rendelkezők. A felsőoktatás eltömegesedésével azonban a hallgatói populáció várhatóan egyre kevésbé fog az értelmiségre jellemző szabadidős tevékenységeket, értékrendeket és viselkedési formákat produkálni.

A vizsgálat mintáját a Regionális Egyetem Kutatócsoport által 2003-ban lekérdezett közel 1600 első éves hallgató képezi. A diákok a „Partium” területének felsőoktatási intézményeiben tanulnak, tehát nem csak határon inneni (Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye felsőfokú intézményei), hanem határon túli hallgatók is bekerültek a mintába (PKE, Beregszászi Főiskola). Ez utóbbi két csoport az elemzés során külön kart képezett.² A magyarországi területen a diákok öt egyetemi (Agrártudományi Kar, BTK, TTK, Közgazdaságtudományi Kar, Orvosi Kar, Jogi és Államtudományi Kar), valamint és négy főiskolai kar (Hajdúböszörményi Főiskolai Kar, Kőlcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyházi Egészségügyi Főiskolai Kar) hallgatói.

A kutatás hipotézisei a következők voltak. Az első hipotézis szerint az idő-felhasználási mintázatokat az egyetemi élet kereteit kialakító változók (karok beosztása, a hétköz-

¹ NKFP-26–0060/2002

² Ezt a besorolást a határon túli hallgatók létszáma is indokolta, hiszen e két intézmény elemszáma az egyetemi-főiskolai karok elemszámához hasonló.